

Vrijlating van gewone zeehonden in de Westerschelde. Foto Sea Life Blankenberge

Opvang en evolutie van zeehonden in de zuidelijke Noordzee

Zeehonden aan de Belgische kust

Sinds 1998 worden zeehonden die ziek of verzwakt stranden op de Belgische en Noord-Franse kust, opgevangen in het Sea Life Centrum te Blankenberge in België. In de loop der jaren zijn een vijftal soorten opgevangen, waaronder een aantal noordelijke dwaalgasten: ringelrob, klappmuts en zadelrob. Het gros van de opgevangen zeehonden bestaat uit gewone en grijze zeehonden. Na een aantal zware klappen, lijkt zowel de populatie gewone als grijze zeehonden zich in de zuidelijke Noordzee te herstellen. Terugkerend punt van discussie blijft de rechtvaardiging van opvang.

John Van Gompel

Voor de gewone zeehond (*Phoca vitulina*) vormen de zuidelijke Noordzee en het aangrenzend deel van Frankrijk, de Waddenzee en een aantal estuaria belangrijke leefgebieden. Jacht en waterverontreiniging

met gifstoffen brachten de verschillende populaties in de twintigste eeuw zware klappen toe. Pas na 1970 begon een geleidelijk herstel, onderbroken door twee virus-epidemieën in 1988 en 2002. Hierbij

kwamen telkens 20.000 tot 25.000 dieren om. Dit is meer dan de helft van de toen geschatte volledige Noordzeepopulatie. Het aantalsverloop in de verschillende kolonies was niet gelijklopend.

In de Waddenzee herstelde de populatie zich na de epidemieën met het Morbillivirus spectaculair. Momenteel leven er minimaal 22.000 dieren (getelde aantallen) waarvan zeventuizend in het Nederlandse deel van de Noordzee. Er is een hoge reproductie en er zijn adequate beschermingsmaatregelen. In de Baai van de Wash aan de Engelse oostkust bevindt zich een tweede belangrijke kolonie. Deze populatie van 4.000 dieren viel na de epidemieën terug tot minder dan 2.000. In tegenstelling tot de Waddenzee kon de populatie gewone zeehonden zich hier in de volgende jaren niet herstellen: in 2009 waren er nog steeds minder dan 2.500. Verontrustend is overigens dat recent ook een achteruitgang wordt vastgesteld van de totale populatie van de Britse eilanden van 30.000 in 2007 naar 24.000 in 2009. In de Zeeuwse Delta leefden in het begin van de twintigste eeuw minimaal 6.000 gewone zeehonden waarvan 1.000 in de Westerschelde. Rond 1960 waren ze er echter volledig verdwenen. Pas na 1990 vestigden er zich opnieuw enkele exemplaren. De eerste jongen werden in 1992 waargenomen op de plaat van Valkenisse. Sindsdien groeit de populatie geleidelijk. De huidige zomerpopulatie wordt op 180 geschat, met jaarlijks 15 tot 25 jongen. Het reproductieproces is in vergelijking met de Waddenzee echter problematisch. Verstoring op de zandbanken, toeristische pleziervaart en aanwezigheid van visnetten en fuiken veroorzaken een grote uitval van jongen waarvan er vele verdwalen en ziek of erg verzwakt worden teruggevonden. De

meeste dieren worden overgebracht naar Zeehondencrèche Lenie 't Hart in Pieterburen, daarnaast komen er waarschijnlijk ook nog terecht op de nabijgelegen Belgische kust.

Belgische kust Aan de Belgische kust plant de gewone zeehond zich niet (meer) voort. Desalniettemin is er een toenemend aantal waarnemingen en vormt zich de laatste jaren een kleine winterpopulatie van een twintigtal dieren bij de Vlaamse banken, vermoedelijk omdat dit een goed voedselgebied is. In groepjes van 5 tot 15 dieren overnachten ze in de IJzermonding en op golfbrekers in Koksijde. Vooral jonge dieren verblijven tijdelijk ook in de kusthavens. Naast verstoring vormen vooral de warrelnetten op de Belgische stranden een bedreiging. Recent besliste het gemeentebestuur van Koksijde de zone rond de belangrijkste rustplaats vrij te maken van netten.

Het op de Noordzee aansluitende deel van de Franse kust (van de Belgische grens tot aan de Baai van Mont St. Michel in Normandië) is het enige leefgebied van de gewone zeehond in Frankrijk. De belangrijkste kolonie situeert zich in de Baai van de Somme. In het begin van de 20e eeuw leefden er hier nog "meerdere honderden" maar net als in Zeeland waren ze rond 1960 volledig verdwenen. Na 1980 waren er opnieuw enkele aanwezig, pas in 1994 werd er reproductie vastgesteld. In 2010 bedraagt de populatie meer dan 200 dieren. Aanvankelijk ging tot 40 procent van de jongen verloren. Vanaf 2007 werd

hier echter door vrijwilligers van l'Association Picardie Nature een permanente bewaking ingesteld waardoor verstoring en het verlies van jongen sterk beperkt kon worden tot vijftien procent in 2010.

Grijze zeehonden Aan de Belgische kust werd in 1973 voor het eerst een grijze zeehond (*Halichoerus grypus*) gezien. De soort nam in de twintigste eeuw sterk in aantal toe rond de Britse eilanden.

De populatie wordt er in 2009 geschat op 183.000 exemplaren, dit is 45 procent van de wereldpopulatie. Grijze zeehonden bleken niet gevoelig voor het Morbillivirus. In de Waddenzee is er vanaf 1990 een kleine kolonie, momenteel omvat die al 2.000 dieren. In de Zeeuwse Delta en in de monding van de Franse rivier de Somme planten grijze zeehonden zich tot nu toe niet voort. Wel zijn er concentraties zeehonden aanwezig buiten het voortplantingsseizoen: in Zeeland tot maximaal 200 in de Voordelta, aan de Somme tot maximaal 60. Recent neemt het aantal waarnemingen voor de Belgische kust toe maar grijze zeehonden zijn niet permanent aanwezig.

Opvang Het aantal opgevangen zeehonden is de laatste jaren toegenomen van 15 in 1998 tot 28 in 2010. Het gaat voornamelijk om twee soorten: de gewone zeehond (179 dieren opgevangen) en de grijze zeehond (79 dieren opgevangen). Na verzorging kon 83 procent van de gewone zeehonden en 92 procent van de grijze zeehonden worden vrijgelaten. Buiten de voortplantingsperiode zijn zeehonden uit-

Gewone zeehonden op een zandplaat. Foto Sea Life Blankenberge

De auteur bij een groepje gewone zeehonden in buitenbad van het centrum. Foto Sea Life Blankenberge

gesproken zwervers. In de winter trekken ze naar open zee. Op het land zijn de grootste aantallen aanwezig eind augustus. Opgevangen en weer vrijgelaten dieren in het Sea Life Centre zijn voorzien van een staartmerk (een groen plaatje met aanduiding BE en een nummer) en een elektronische chip. Uit de gegevens van de opgevangen dieren en terugmeldingen van dieren die werden vrijgelaten, blijkt dat er een intense uitwisseling bestaat tussen de verschillende populaties van de zuidelijke Noordzee en het aansluitende deel van Noord-Frankrijk.

De gewone zeehond plant zich niet voort aan de Belgische kust. Er zijn aanwijzingen dat een belangrijk deel van de pups afkomstig is van de Baai van de Wash. Zo waren er vóór 1998 enkele waarnemingen van jongen met een in Engeland aangebracht staartmerk, ook in het Sea Life Centre werd een dier verzorgd dat reeds in Engeland gemerkt was. Een tweede aanwijzing is de sterfte van een aantal pups in 1998 ten gevolge van het Morbillivirus: dat jaar werd de ziekte niet vastgesteld in de Waddenzee, maar in de Baai van de Wash was er wel een abnormaal hoge sterfte

onder de pups. Ten slotte is het feit dat de meeste pups die stranden nogal zwartwitgekleurd zijn (zwartgrijze vlekken op een witte ondergrond) een aanwijzing. In de Waddenzee zijn de meeste dieren bruiner (bruine vlekken op een zandkleurige ondergrond). Anderzijds zijn er wel degelijk een aantal opgevangen jongen uit de Waddenzee afkomstig. In het Sea Life Centre zijn twee dieren verzorgd afkomstig uit Pieterburen en één uit de Duitse Waddenzee. De Zeeuwse Delta en in het bijzonder de Westerschelde liggen vlakbij de Belgische kust en het is dus aannemelijk dat de laatste jaren in België aanspoelende pups ook van daar afkomstig zijn. Een aanwijzing daarvoor was onder meer de waarneming van drie volwassen dieren vergezeld van twee jongen op het strand van Knokke, niet toevallig de dag na een ernstige verstoring van de kleine populatie op de kop van Schouwen.

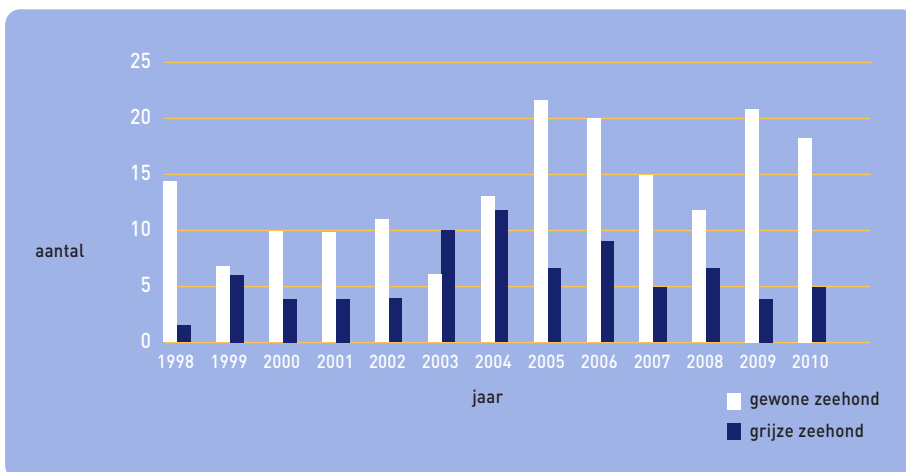
Boeiende informatie Terugmelding van na verzorging vrijgelaten zeehonden levert boeiende informatie op. Van de ruim honderd zeehonden die tussen 1998 en 2007 werden vrijgelaten in de Wester-

schelde, zijn er binnen vier maanden zes dieren dood aangetroffen in de Zeeuwse Delta, zeker drie ervan waren verdronken in netten. Tussen een en drie jaar na vrijlating waren er terugmeldingen van een vijftal dieren die gezond en wel in de Delta verbleven. Aan de Belgische kust waren er eveneens een paar terugmeldingen, één dier werd in 2002 dood gevonden als slachtoffer van het Morbillivirus twee jaar na het vrijlaten. Een pup was na twee maanden gezond en wel aanwezig op de Engelse Oostkust. Een dier zat na een jaar in de Baai van de Somme en een andere werd in dezelfde baai als slachtoffer van vishaken zeven jaar na vrijlating gevonden. Ten slotte was er een tweetal waarnemingen in de Baai van het Franse Mont St. Michel, vier jaar na vrijlating. Vanaf 2007 werden de dieren aan de Belgische kust zelf vrijgelaten. Daarvan waren er drie tot vier maanden later meerdere terugmeldingen bij de IJzermonding en in de voorhaven van Zeebrugge, een verbleef op de zuidkust van Engeland. Opvallend in deze hele reeks is het ontbreken van terugmeldingen uit de Waddenzee.

De grijze zeehonden werden allemaal vrij-

Onderzoek van de mondholte bij een gewone zeehond. Foto Sea Life Blankenberge

Figuur 1 Aantal opgevangen zeehonden per jaar in Sea Life Centre

gelaten bij de Baai van Heist aan de Belgische kust. Enkele bleven maandenlang aanwezig in de omgeving (voorhaven Zeebrugge). Drie dieren werden kort na het vrijlaten dood gevonden aan de Belgische kust, waarvan er twee waren verdronken in een net en één ernstige verwondingen had door aanvaring met een schip. Twee dieren

werden enkele maanden na het vrijlaten dood gevonden aan de Nederlandse kust (respectievelijk in Noordwijk en in Bloemendaal). Eentje werd dood aangetroffen in de Westerschelde. Hier was er eveneens een waarneming van een gezond exemplaar dat de Schelde was opgezwommen tot in de haven van Antwerpen.

Nut opvangcentra De vraag wordt soms gesteld of de verzorging van (vooral jonge) zeehonden in opvangcentra wel verantwoord is. Vanuit de ethische visie van dierenbescherming en naar het publiek toe is dit zeker het geval. Het gaat immers om de zorg voor individuele hulpbehoevende dieren met een hoge aaibaarheidsfactor. Vanuit de visie van het natuurbehoud is dit niet zo vanzelfsprekend: de verzorging van zieke en verzwakte dieren kan op termijn zelfs contraproductief zijn omdat ze tegen de natuurlijke selectie in gaat. Dat laatste geldt echter vooral als het om normale, gezonde populaties gaat met een natuurlijke uitval. In de zuidelijke Noordzee gaat het echter om populaties die pas zeer recent herstelden en vroegere leefgebieden herkoloniseerden. Vooral in de Zeeuwse Delta verloopt het herstel zeer moeizaam omdat een abnormaal groot percentage van de jongen in de problemen komt door menselijke oorzaken. In die omstandigheden levert de opvang en het na verzorging terugplaatsen van jonge dieren zowel vanuit Pieterburen als vanuit Blankenberge wel degelijk een waardevolle en wellicht zelfs noodzakelijke bijdrage aan de opbouw en de slaagkansen van de populatie.

Vraag is of het zinvol is dat te blijven te doen zolang de omstandigheden niet verbeteren. Om die reden, maar ook omwille van de vaststelling dat een groot deel van de in de Schelde vrijgelaten dieren het gebied zeer snel verlaat, worden de dieren uit het Sea Life Centre vanaf 2007 aan de Belgische kust zelf vrijgelaten. Een tweede, niet minder belangrijke reden die het bestaan van opvangcentra rechtvaardigt, is van wetenschappelijke aard. Opvangcentra leveren niet alleen belangrijke informatie over de gezondheidstoestand van populaties, zij maken het ook mogelijk in een vroeg stadium problemen en de precieze aard ervan te signaleren. Virusepidemieën, infecties met ook voor de mens potentieel gevaarlijke bacteriën en de aanwezigheid van antibiotica-resistente kiemen zijn hiervan voorbeelden.

John Van Gompel,
dierenarts Sea Life Centre
Koninginlaan 40 – B 8370 Blankenberge